

Egyelőre azonban, úgy látszik, nem értik, vagy nem akarják érteni Jézus jelképes válaszát, ezért tovább faggatják, mire elhangzik tőle a történelem egyik legzseniálisabb mondata: *„Aki bűn nélkül van közületek, az dobja rá az első követ!”* Ez a válasz pofon egyszerű, ugyanakkor elképesztően szellemes, és egyszerre felel meg mind a négy főnti (egymást kizáró) követelménynek!

Bámulatunkat csak fokozza, ha tudatosítjuk, hogy egyfelől Jézus úgy akadályozta meg a megkövezést, hogy felszólított rá (csupán a kezdés sorrendjét állapította meg: „az dobja az első követ”), s hogy másfelől felszólítását a megkövezés végrehajtásának korabeli gyakorlatából vette – egy lehetetfinom, ugyanakkor gyökerekig ható módosítással. Az volt ugyanis a szokás, hogy a kövezés kezdetén valamelyik vezető ember, vagy a jelenlévők közül a legidősebb felszólította a szemtanú[ka]t egy bevett formulával: „Aki közületek szemtanúja volt a bűnnek, az dobja az első követ” (5Móz 17,7). Jézus viszont, látszólag azonosulva felfogásukkal, és látszólag magára öltve a bíró szerepét, így szólít fel a kövezés megkezdésére: „Aki közületek bűn nélkül van, az dobja rá az első követ!...”

*

Voltaképpen minden felsorolt esettel kapcsolatban elmondhatjuk azt, amit az utolsó esetben különösen is: Micsoda lélekjelenlét! (És Lélek-jelenlét...) Ezek a válaszok csak olyan ember lelkében fogalmazódhattak meg, akire szó szerint érvényes volt ellenfeleinek róla adott jellemzése: „Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy, Isten útját az igazsághoz híven tanítod, és nem mások szerint igazodol, mert nem vezet emberi tekintet” (Mt 22,16)!

MERZA JÓZSEF

BELLETRISZTIKA (SZÉPIRODALOM)

Az iskolás gyerek rájga a ceruza végét, mert szabad fogalmazást kell írnia. Forgatja füzetét, bá-mészködik, fészkelődik ülőhelyén, fel-felugrál. Csinálna is a leckéjét, de legszívesebben kiszökne az utcára, a szabad levegőre. A kisgyerekek még nincs sok önálló gondolata, jobb szeret felmondani egy megtanult szöveget, mint saját el-

képzelései körül bizonytalankodni. Nehéz témát találni, azt sem tudja, hogyan fogja tanára fogadni a dolgozatot. Önmagát kellene adnia, de nem biztos abban, hogy másokat is érdekelnek gyengécske meglátásai, ezért jobbnak tartja, hogy igazodjék egy általában elfogadott témavilághoz és stílushoz.

Jó az iskolásnak, mert ha – önbizalom híján – nem tart túl sokat önmagáról, legalább abban biztos, hogy mindaz, amit tanárai elmondanak, maga az igazság, ő legfeljebb butasága, lustasága vagy ügyetlensége miatt nem képes megérteni, megtanulni a felnőttek bölcsességét. Azért rosszak a dolgozatai, azért tarkállik a füzete a piros aláhúzásoktól, mert ő közepes vagy gyenge tanuló, de hát vannak kitűnő diákok is, akik pontosan tükrözik a tévedhetetlen tanári igazságokat. A kisdíák nem tudja, hogy a tudományban feltevések, irányzatok, csoportok vannak, hogy ismereteink alakulnak az időben, és persze van áltudomány is, meg mítosz is, ami ugyanúgy rendszerbe szedhető, mint a valóságos tudás, ugyanúgy tanítható, bevasalható, mint a helyes ismeret. A mítoszokból is születtek könyvek és könyvtárak. A könyvekben lévő tételeket lehet kizárólagosaknak, szenteknek mondani és súlyos szentenciákként ráolvasni az emberek fejére.

Jelen soraimmal én is gyarapítom az emberiség írásainak gyűjteményét. Bevallom, hogy nem szeretek írni. Levelekre késve válaszolok, egy cikk elolvasása után nem ragadok azonnal tollat, halogatom a fogalmazást. Ámde most itt az alkalom és csak írással tanusíthatom, hogy átérzem a helyzet fontosságát. Gondolni kell valamit, ma kell gondolni valamit és őszintén elmondani barátainak. Nehéz ez még akkor is, ha úgy látszik, hogy az ember mindig, tehát ma is gondol valamire és a tisztességes ember nem hazudik. Sokszor a könnyűnek látszó dolgok a nehezek. Hiszen mi gondom lehetne: kinyitom az evangéliumot és elmélkedem a napi szövegrészről. Előveszem a mai megbeszélésünk anyagát és nagy hangsúllyal elmondom, hogy nem járt le a Bokor történelmi küldetése. Kommentálok egy újsághírt annak bemutatására, hogy van megoldásunk egy fontos világproblémára. És így tovább.

Ebből a szempontból mai mondanivalóm szinte érdektelen. Műfaji kérdéssel kívánok foglalkozni. Hogy ne sokáig csigázzam az érdeklődést, elmondom, hogy mostanság szépirodalmat akarok csinálni. Kívülálló, nem szakember esetében, persze, a szó mindkét része kétségbevonható. Ámde akinek nagyok az igényei, annak felhívom a figyelmét arra, hogy ma már a falfirkálás is irodalom, továbbá, hogy a szépről alkotott fogalmunk meglehetősen nagy szórást mutat. Valamikor én is azt hittem, hogy a szép, irodalmi idézetekkel megtűzdelt, csattanós befejezésű exhortáció jó ugyan klasszikus értelemben vett elmélkedésnek, de valójában nem mozgósító, nem programadó, nem rendszerépítő, nem megrázó, inkább a lelki élet ürügyén végzett szépészeti tollászkodás. A forradalmi mondanivaló a lényeg, amely szenzációs új felfedezéseket hordoz, átalakítja az életet, nem hagy meg nyárspolgári kényelmekben, nem engedi, hogy a szépen gördülő mondatok eltereljék a figyelmemet az egyedül fontos dolgokról. Gyanakvással néztem hát minden olyan szövegre, amely látszólag nem hordozott súlyos üzeneteket, egyszerűen csak szép volt, inkább csak élet volt és nem tudomány.

Ha szellemeskedni akarnék, akkor most úgy folytathatnám: életem ugyan van, de a tudományom elfogyott. Mégsem mondom ezt, mert nem felejtettem el semmit abból, amit eddig megtanultam. Arról van szó, hogy új rendbe szeretném rakni ismereteimet. Megtehetném, hogy hallgatok addig, amíg el nem készültem a munkámmal, de – azt hiszem – ez barátságtalan viselkedés lenne. Mit tehetek tehát? Ha nem akarok haszontalan lenni másoknak, akkor szerényebbé kell válnom és az átmeneti időben naplószerű feljegyzésekkel kell tájékoztatnom az érdeklődőket. Leírásokat, elbeszéléseket kell készítenem tankönyvírás, alkotmányozás, rendszerszervezés helyett. Vissza a szépirodalomhoz.

Az irodalom a tanácstalan lelkek mentsvára. Világhírű műveket lehet létrehozni úgy, hogy az olvasóra bizzuk a döntést a felvetett kérdésben. Tekintélyi példát is hozhatok. Amikor Graham Greene elmondta VI. Pálnak, hogy sok bírálatot kap rendhagyó ábrázolásaiért, a pápa arra bízta, hogy ne törődjön velük, az ő dolga az, hogy írjon. Ha a zsoltáirodalmat olvasom, bizony ott is átélem a bizonytalan, magára maradt lélek sóhajtásait, amelyekkel a sötétből a csupán remélt világosságra vágyik. Szépirodalom Jób története is. Nem mondhatjuk, hogy túl konstruktív, de jó a problémalátása. Megköszönhetjük a szerzőjének, hogy emberi hangot ütött meg az istenséghez fűződő, elvileg előírászerű társalgásban. Egy kis panaszos történet, amely idesugárzik a 20. századba és arra kényszeríti a modern lélektan egyik megalapozóját, hogy új teológiát építsen fel Isten becsületének megmentésére. Jónás története is szépirodalom, amely egy kényszeredett, vonakodó ember történetét írja le úgy, hogy megfelelné a mai irodalom nagy hősokeket általában nem kedvelő, inkább a gyengébb alkatokat szerepeltető elvárásainak. Szépirodalom a tékozló fiú története, ami méltán kerül be a Biblia világát emberi szélességben ismertetni kívánó profán olvasókönyvekbe is. S ha már a kanonizált könyvek némely részletét szépirodalomnak minősítettem, miért ne emelhetném – ellenkező irányból – a vallási könyvek sorába Balassi, Ady, Babits vagy József Attila sorait? Az ember, ha ír, nem tud tartalom nélkül írni, legfeljebb arról van szó, hogy bizonyos állapotban kötelezően öltözteti gondolatait látszólag semmit sem követelő, a tudomány látszatát kelteni nem kívánó formába.

Látszólag.

Nem vagyok köteles nyilatkozni, de ha mondom valamit, az elemzés tárgya lehet. Tavaly hegyaljai útikalauzt írtam elmélkedés gyanánt. Igyekeztem szépen írni. Öcsi talán alá is tudná húzni azokat a mondatokat, amelyeknél – gyanúja szerint – elbőgíthetem magamat. Kis idegenforgalmi eszme-futtatásom ugyanis annak az embernek az erőfeszítéséből született, aki alternatív axiómákból akarja felépíteni a hitét, mivel a régi, bár szép volt, összeomlani látszik. Felnővekedtem benne, de nem tudom tisztességgel képviselni, pedig a végeredmény, az alkalmazás jó. Újra kell alapozni a házat. Talán nem úgy, mint eddig. Ami sziklának látszott, elporladt. Ami tartósnak tűnt, nem az. Mit tegyek? Keresni kezdek, s miközben ezt teszem,

beszámolok érzéseimről, meglátásaimról. Nem mondom azt, hogy ismerem a dolgok okait, nem említek révületben nagy titkokat és csodás összefüggéseket. A három dimenzió lakójaként beszélek a világ életéről. Leírom, hogy öröklött hitem szerint mitől lehet jó és szép és élhető a világ. Küszködöm a szavakkal. Ha egy kifejezés tartalmát kérditek, talán választ sem tudok adni, csak annyit, hogy ezt kellett leírnom, nem tudom miért és hogyan. Ez a szépirodalom. A költőnek csak az akadémikusok teszt fel tisztázandó kérdéseket. A lírát vagy megértjük, vagy ne foglalkozunk vele. Definiálni szakkönyvekben kell.

Hoztál valamit e délutánra, kedves barátom? Igen és nem. Nem hoztam okosságot, de hoztam 110, kézzel írt sort. Nem emlékművet állítottam, csak egy virágot formáztam. Ki mondja meg, mikor mi a nehezebb?

1995. tavaszán

FARKAS ISTVÁN

ÚJÉV...

Harmadik napja havazott. Időről-időre kiment a teraszra elsöpörni a havat és egyben leverte az erdei fenyők ágáról is, melyek a nagy súlytól szárnyaszegetten, derékmagasságig benyúltak a keskeny járda fölé. Ilyenkor ismét szárnyra kaptak és büszkén fenn hordták tobozkoszorújukat. A karácsonyi csengő csilingelését már régen elnyelte a hó süket csendje, de egyébként nem volt csend. Készülődés volt. Reggel alapos takarítás benn, majd az udvar következett: a parkolóból el kellett hányni a térdig érő havat, hogy az autók majd be tudjanak állni. Ez már az ő dolga volt. A sufniban fiúcska összekészítette a lampionokat, a hosszabbítót kihúzta végig a fal mellett a teraszig, kipróbálta. Rendben volt. Tűzifát és faszenet készített össze a flekkensütéshez és jól megrakta a szobában a kandalló melletti fatárolót is. A tűz már hajnal óta vidáman pattogott, mint aki már érzi a sok készülődés célját, a nagy bulit, ami majd elvlasztja a múltat a jövőtől, az egyik évet a másiktól. Benn a szobában eközben felesége szorgoskodott. Mikor elkészült a takarítással, a díszítések következtek. A gyertyák, a csengettyűk, a lampionok sorra a helyükre kerültek. Ünnepi abrosz került az asztalra, fenyőág díszítette a szoba sarkában álló nagy vázát s a rojtok és párnák is ünnepi rendben sorakoztak a szőnyegeken és az ágyakon. Majd a konyha következett. Megteltek a salátás tálak és rizibizi illat töltötte be az egész lakást. A munka egész délelőtt folyt. Csak délben ültek le pár percre, bekapni egy kis kenyeret, teát, felvágottat. Nem voltak izgatottak, de a vendégvárás és készülődés remegése ott volt a levegőben. Nem sokat beszélgettek. Aztán ebéd után, mikor egy pillanatra leültek a kanapéra és gondolatban mindketten számba vették a még hátralévőket Laci lassan megszólalt:

- Drágám, meginnál velem egy Martinit?

És az ital átmelegítette a gyomrukát, arcukat, lelküket. A Carmina Burana vad, szenvedélyes zenéjére táncolni